

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ

Συγγραφέας

ΣΕΛ. 28-29

Γιεγιέδες, μεγαλοεκδότες και πράκτορες στη δίνη των Ιουλιανών

► Tns **ΒΕΝΑΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ**

Η μέρες καραντίνας, από βιβλίο σε βιβλίο που ήταν αδύνατον να επιβληθεί στην ταραχή και να με τραβήξει μέσα του, άνοιξα το καινούργιο του Γιώργου Σκαμπαρδώνη. «Casa Μπιάφρα» (εκδόσεις Πατάκη). Ξαναβγήκα μετά από δυο μέρες, συναρπαστικές, αλλά και με δουλειά ψαξίματος, μπαινόβγαινα στο google, πάταγα «αποστασία», «Ιουλιανά», «Βελλίδης», Τομ Πάππας...

Ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας, φανερά σε μεγάλο κέφι, σπίνει γύρω από ένα κοινόβιο με γιεγιέδες και περιθωριακούς της πόλης του μια σύνθετη ιστορία παραμονές της αποστασίας, των Ιουλιανών και της δολοφονίας του Πέτρουλα. Ξαν να περπατάς μαζί του στους δρόμους της Θεσσαλονίκης, από ρεμπιτάδικα σε πολυτελή ξενοδοχεία, και να σπίνεις αυτή σε συνωμοσίες που μπλέκουν επιφανείς εκδότες, πράκτορες των Αμερικανών, δεξιούς και κεντρώους πολιτικούς, αλλά κι έναν κόσμο που ζει τη φτώχεια και τα μεράκια του, τα πάθη και τα γλέντια του, ανύποπτος για το πολιτικό δράμα που θα ξεσπάσει.

Θέλει πολλά τόλμη για έναν Θεσσαλονικιό συγγραφέα που έχει, μάλιστα, διαπρέψει και στον κόσμο των εφημερίδων της πόλης του, να κάνει μυθιστορηματικό ήρωα, έστω και μεταπλασμένο και με αλλαγμένο το όνομά του, τον εκδότη της «Μακεδονίας», Ιωάννη Βελλίδη. Σε ρόλο αρχιερέα της αποστασίας του 1965.

• **Η Casa Μπιάφρα υπήρξε πραγματικά;**

Υπήρξε όντως ως πρώτο κοινόβιο της Θεσσαλονίκης, αλλά προφανώς ήταν διαφορετική ή πολύ διαφορετική. Στο βιβλίο είναι μεταπλασμένη κατά βούληση, όπως ξέρετε καλά ότι συμβαίνει πάντα στη λογοτεχνία. Δεν κάνω ρεπορτάζ πραγματικότητας – αλλά και να έκανα, ακόμα κι αυτό είναι κατά βάση μια άποψη, μια οπτική κι ένας τρόπος γραφής. Στο μυθιστόρημα όλα μετακαλύπτονται σε ένα εκείθεν Επέκεινα. Αυτό που λέμε «πραγματικό» αποτελεί πηγή έμπνευσης, αλλά συνδυάζεται και με την επινόηση και τη φαντασία. Και όλα εντέλει δένονται οργανικά, δυναμικά και καταξιώνονται, ή όχι, αισθητικά. Το στοιχείο πάντα είναι η εκφορά, το Πώς, όχι το Τι. Για το ίδιο θέμα, δέκα συγγραφείς θα έγραφαν δέκα διαφορετικά βιβλία. Κάθε δημιουργός πλάθει ή αναπλάθει έναν κόσμο μέσα από την αφαίρεση, την ελλειπτικότητα, τον τόνο, τη γλώσσα και τα λοιπά στοιχεία του ύφους. Κι όλα διαποτίζονται από την ιδιοπροσωπία του.

• **Πώς ξεκίνησε το βιβλίο;**

Δύσκολο ν' απαντήσω. Προϋπήρχε εντός μου επί πολλά χρόνια ως μια ιδέα ανάμεσα σε άλλες. Αλλά έρχεται μια κρίσιμη στιγμή, απρόβλεπτη, που ανοίγουν αίφνης οι ουρανοί. Παίζει ρόλο η τύχη, η συγκυρία και το πώς έχεις ανελιχθεί εσωτερικά εσύ ο ίδιος. Συχνά αρκεί μια λέξη, μια συνάντηση, μια εικόνα, για να πυροδοτηθεί κάτι που συσσωρεύεται μέσα σου, καιροφυ-

λακτεί βυσοδομώντας κι αρχίζει ξαφνικά να παίρνει μορφή.

• **Γιατί ένα βιβλίο για την αποστασία σήμερα, αν βέβαια υποθέσουμε πως αυτή είναι ο κεντρικός θεματικός του πυρήνας;**

Το θέμα είναι μεν η αποστασία, αλλά κυρίως η εποχή της, μέσα στον Ψυχρό Πόλεμο, και προπαντός οι ήρωες εντός της εποχής. Και όπως είπα, το ερώτημα για μένα, δεν ήταν από ένα σημείο και πέρα το τι θα έφτιαχνα, είχα βρει το υλικό, αλλά το πώς θα το έφτιαχνα. Το στοιχείο είναι πάντα εκεί. Το στοιχείο είναι η διά της ουσίας απόλαυση του αναγνώστη, να φτιάξεις μια μεγάλη αφήγηση που να κάνει τον αναγνώστη να πάσχει διαρκώς και να ευφραίνεται. Αν δεν προκληθεί η συναρπαγή

με υψηλούς αισθητικούς όρους, τότε έχεις αποτύχει. Εξάλλου, και όχι σπάνια, ο καθείς μπορεί να λυγίσει κάτω απ' το βάρος μιας καλής ιδέας.

• **Από τη μια μεριά το θεσσαλονικιό κατεστημένο του Κέντρου και της Δεξιάς, αλλά και οι Αμερικανοί δολοφλόκοι. Από την άλλη, μια πελώρια ομάδα από γιεγιέδες και περιθωριακούς κάθε είδους. Δυο κόσμοι, που δύσκολα μπορούσε κανείς να φανταστεί ότι θα μπορούσαν να συνυπάρχουν. Γιατί αυτή η επιλογή; Τι θέλατε να δείξετε;**

Τα Ιουλιανά, το '65, δεν είναι μόνο τα πολιτικά γεγονότα, είναι ολόκληρη η Ελλάδα, μια μεγάλη Casa Μπιάφρα και μια εποχή σε μετάβαση.

Υπάρχουν πολλαπλές συγκρούσεις. Υπάρχει ο πλούτος και η φτώχεια, λείπει, ακόμα, η μεσαία τάξη, κορυφώνεται η μετανάστευση, προκύπτει δυναμικά η βιομηχανοποίηση κυρίως με την ESSO PAPPAS. Υπάρχει ο συντηρητισμός, οι αυστηροί γυμνασιάρχες, τα κουρέματα εν χρω, αλλά έχουν εκραγεί και οι Beatles, οι Rolling Stones, οι γιεγιέδες, το μίνι, το παντελόνι-καμπάνα. Φυσούν άνεμοι ανανέωσης, ενώ επωάζονται ο Μάης του '68, το Μπέρκλεϊ και η σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, την ίδια χρονιά. Γίνονται οργιώδεις ζυμώσεις παντού. Όλα αυτά αντανακλώνται ευθέως, αλλά και εμμέσως στο μυθιστόρημα, βιώνονται απ' τους ήρωές του – η αφήγηση είναι πολυαξονική, αμάλαγμα, ένα υποκειμενικό, αφαιρετικό καλειδοσκόπιο της εποχής. Τα Ιουλιανά είναι το βαθύτερο υπόβαθρο, πρωταγωνιστούν μεν, αλλά με τρόπο αναστροφο, βρίσκονται «εις τον πάτο της εικόνας».

• **Η Θεσσαλονίκη του '60, ο υπόκοσμος και η αριστοκρατία, τα κουτούκια και τα πολυτελή ξενοδοχεία, οι αστικές γειτονίες και οι εξαθλιωμένες συνοικίες (σαν τα Καραγάτσια σας, αληθινά, με την ευκαιρία;) και κυρίως οι απίθανες ιστορίες που διηγούνται συνεχώς όλοι, σαν παραμυθάδες, ο ένας στον άλλο, πόσο πατάνε σε πραγματικά δεδομένα; Κάνετε μεγάλη έρευνα και μετά αφήσατε τη φαντασία σας ελεύθερη;**

Τα Καραγάτσια υπήρχαν ως η φτωχότερη, ίσως, συνοικία της Ελλάδας. Υπήρξαν, ήταν μυθικά και

Ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας στο νέο του μυθιστόρημα «Casa Μπιάφρα», που παίρνει το όνομά του από το πρώτο κοινόβιο της πόλης, σπίνει έναν πολύχρωμο κόσμο που μπλέκεται το καλοκαίρι του 1965 σε πολιτικές συνωμοσίες, αγνός ή διεφθαρμένος, ανύποπτος ή ένοχος

οδυνηρά, γεμάτα τρελές ιστορίες. Ομως, το είπα και πριν. Υπάρχει κάτι απ' τη στιγμή που κάποιος θα το παρατηρήσει. Και οι αφηγήσεις που περιέχει ή εκπέμπει είναι το αρχικό ορυκτό, το έναυσμα που κατόπιν, πολλαπλώς μεταμορφωμένο σε συνδυασμό με την επινόηση, εκρήγνυται προμελετημένα και ύπουλα σε θραύσματα μέσα στην αφήγηση. Καμιά λέξη δεν μπαίνει τυχαία. Κάθε λέξη είναι μια νάρκη κατά προσωπικό.

• **Υπάρχει μια περίεργη συμπάθεια από τη μεριά σας για τον Κρέοντα τον Αράγιστο, τυχοδιώκτη, ανερχόμενο παράγοντα της Δεξιάς, που όμως ξεκίνησε από πολύ χαμηλά. Του δίνετε κάποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά (δεν ξεχνάει τους ανθρώπους της φτωχογειτονιάς του) και μια ποιητική διάσταση λόγω της τρέλας του με τα περισσότερα. Μπορείτε να μου το εξηγήσετε όλο αυτό;**

Δεν υπάρχουν μόνο κακοί αριστοκράτες και καλοί δεξιοί ή το αντίστροφο. Αν το πίστευα, θα πέφταμε σε χονδροειδείς μεσσιανισμούς. Οι ήρωές μου, όλοι σχεδόν, είναι αντιφατικοί, ρευστοί, μεταβαλλόμενοι μέσα στην κακεντρέχεια της Ιστορίας. Έχουν αμχανίες, δισταγμούς, και δουλείες. Μεταστρέφονται στη συγκυρία, προδίδουν, υποκρίνονται ή έχουν πίστη αλλά και αδυναμίες, είναι απόλυτοι αλλά και ασθενείς κάτω απ' το πέλαμα των Θεών. Μας το δίδαξε η αρχαία τραγωδία. Καμιά ιδεολογία δεν παράγει θι-

Ιωάννης Βελλίδης, ιδιοφυής και αντιφατική μορφή

• **Ενας από τους κεντρικούς σας ήρωες είναι ο εκδότης της εφημερίδας «Μακεδών», Γιάννης Βεντήρης. Φίξιον εκδοχή του Ιωάννη Βελλίδη της «Μακεδονίας». Πόση ελευθερία πήρατε από γεγονότα αλλά και την προσωπικότητα του Βελλίδη; Διότι, κατά τα άλλα, τον αμαυρώνετε! Υποκριτής και εμπλεκόμενος σε άθλια παιχνίδια εναντίον Παπανδρέου.**

Προσωπικά είμαι παντοτινός θαυμαστής του Ιωάννη Βελλίδη, αν μιλάμε για την «πραγματικότητα». Υπήρξε μεγάλη, ιδιοφυής μορφή. Με τις αντιφάσεις του, βέβαια, εφόσον μπλέχτηκε δυναμικά στη ρέουσα, κοκλάζουσα πολιτική. Η διγλωσσία του δεν ήταν υποκριτική, καθώς ο διπλή γλώσσα είναι σταθερό χαρακτηριστικό των κομμάτων και του πολιτεύεσθαι. Πόσοι έλεγαν «Εξω απ'

το NATO και την ΕΟΚ», ενώ εργάστηκαν για το αντίθετο; Ο Βελλίδης βρέθηκε σε μια οδυνηρή μετάβαση, στις Συμπληγάδες του Ψυχρού Πολέμου. Το υπέρτερο, και στο βιβλίο, είναι η σύγκρουση Δύσης-NATO με το Σοβιετικό μπλοκ και την Ελλάδα στη μέση, και μάλιστα ενώ συνόρευε με τη Βουλγαρία. Τα πράγματα ήταν πολύ περίπλοκα και απρόβλεπτα, μόλις δεκαέξι χρόνια από το τέλος του Εμφυλίου. Ο Βελλίδης έκανε μια πατριωτική επιλογή, κατά την κρίση του. Κι έπρεπε να ελιχθεί για να πετύχει. Εξάλλου γενικά δεν υπάρχουν (και στη ζωή) μόνο καλοί και κακοί ήρωες αλα-γουέστερν. Τα πάντα είναι περίπλοκα και συχνά γκρι. Στο βιβλίο, βέβαια, είναι μετωνυμικός, μυθιστορηματικός ήρωας, με ενσωματωμένα πολλά αυθαίρετα στοιχεία κι επινοημένα επεισόδια, δεν είναι ο Βελλίδης ως ήταν.

ΑΓΙΕ-ΜΠΕ / ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ

κή παρά εκείνη που υπηρετεί την εξουσία της. Αλλά και πάλι, οι άνθρωποι, πάντα, διαφεύγουν, είναι αντιφατικοί, περίπλοκοι, στο έλεος τραγικών διλημάτων και δικοπων επιλογών. Ετσι είναι κι ο Αράγιστος. Μονοδιάστατοι δεν υπάρχουν, εκτός, πάλι, αν εξυπηρετούν την αφήγηση, αν είναι κι αυτοί χρήσιμοι στο όλο παίγνιο.

• **Οι πιστοί Παπανδρεϊκοί, η Αριστερά, η δημοκρατική παράταξη να το πούμε έτσι, δεν δίνει πρόσωπα στο βιβλίο σας. Γιατί; Από την άλλη υπάρχουν σε μερικές επικές σελίδες η δολοφονία του Πέτρουλα και οι συγκρούσεις αστυνομίας - διαδηλωτών εκείνη τη φοβερή μέρα του Ιουλίου του 1965 στη Σταδίου.**

Αφηγούμαι την ιστορία από μια ορισμένη οπτική. Ελλειπτικά βεβαίως. Αφαιρετικά. Η λογοτεχνία κυρίως υπονοεί, δεν λέει τίποτε ολοκληρωτικά, πλήρως, ή ευθέως. Εκκρίνει, αντανακλά, υπαινίσσεται. Περιέχει μυστικά και πολλαπλές σπινθήρες. Διφορούμενες ερμηνείες. Κρύβει λόγια. Δεν εξηγεί τι ακριβώς συνέβη. Δεν κάνει προπαγάνδα. Δεν βγάζει οριστικό συμπέρασμα. Θέτει ζητήματα, αλλά επαναλαμβάνω, το κύριο ερώτημα είναι πάντα και τελικά το ύφος. Η αποπλάνηση (όχι παραπλάνηση) του αναγνώστη με την συγκατάθεσή του.

• **Οι διαφορετικοί κόσμοι του βιβλίου σας οδηγούν σε ένα πανηγύρι γραφής, περνάτε από το ένα ύφος, από τη μια γλώσσα στην άλλη. Σας φαντάζομαι να το γράφετε και να τη «βρίσκετε». Πόσο μάλλον που ο γλαφυρός, αθυρόστομος, γεμάτος κώδικες και μυστικά κλειδιά λόγος των περιθωριακών είναι ίσως και το στοιχείο σας.**

Ναι, αν δεν υπήρχε η γλώσσα στις ευφραντικές ποικιλίες και εκδοχές της δεν θα υπήρχε και αυτό το βιβλίο. Το εξόχως δύσκολο δεν είναι να στήσεις μιαν υπόθεση. Είναι κι αυτό, βέβαια, αλλά το πιο σημαντικό βρίσκεται στη δομή, στην οπτική, στη διαχείριση των τόνων, στον ρυθμό, στους όρους εκφοράς. Και πάντα η γλώσσα κάνει τη μεγαλύτερη ζημιά. Πρέπει, δε, να πω ότι όντως το γράψιμο αυτού του βιβλίου μου έδωσε μεγάλη χαρά. Καλά που πρόλαβα και το τελείωσα πριν τον κορονοϊό και τους αναπνευστήρες.

• **Ο Βλάσης, ο νεαρός ιδιοκτήτης του κοινοβίου της Casa Μπιάφρα, από τρία πουλάκια κάθονται, εύκολος σε μικροπαρνομίες, γίνεται σιγά-σιγά η ηθική φωνή μέσα σε ένα βρώμικο, σύνθετο κόσμο. Την είχατε ανάγκη την παρουσία του; Γιατί; Μην μου πείτε ότι είναι και ιστορικό πρόσωπο.**

Είναι επινοημένος. Είχα ανάγκη από έναν αφελή και ανύποπτο ήρωα που δρα ως Λυδία λίθος, ως καθρέφτης που δείχνει τις αμαρτίες

των άλλων. Ομως και ο ίδιος μέσα από τη διαδικασία μύσής του αλλοιώνεται για να επιζήσει, βιώνει τον διχασμό, την ψευδή συνείδηση αλλά, κατόπιν, και τις εφιαλτικές τύψεις. Οι Ερινύες τον κυνηγούν και πασχίζει να βρει λύτρωση, να διαφύγει, να επανέλθει. Αν επανέλθει. Πληρώνει το τίμημα.

• **Αλήθεια, γίνονταν τότε κοκορομαχίες στη Θεσσαλονίκη; Τις χρησιμοποιείτε και σαν σύμβολο των πολιτικών μαχαιρωμάτων της εποχής.**

Οχι μόνο γίνονταν κοκορομαχίες τότε, αλλά και τώρα συνεχίζουν να γίνονται, κρυφά, σε διάφορα μέρη της χώρας. Οπως και κυνομαχίες - πού και πού διαβάζω σχετικά αιματηρά ρεπορτάζ. Βέβαια οι περισσότερες έχουν κάπως μειωθεί, γιατί τότε με τις μονοκατοικίες μπορούσες πιο εύκολα να κάνεις κουμάσι. Ομως συνεχίζουν να υπάρχουν κοκοράκηδες, πουλιατζήδες και περιστεράδες το ίδιο παθιασμένοι, αν και λιγότεροι. Ιδίως οι περιστεράδες ζούνε - κυρίως- για τα περισσότερα, που είναι μεγάλο λακωνικό.

• **Ο Τομ Πάππας, ντρέπομαι που το λέω, είχε μείνει στη μνήμη μου σαν πρόσωπο μυθοπλασίας. Φυσικά και υπήρξε, φυσικά και είχε σχέση με CIA και λοιπά. Ήταν και κοντινό σας πρόσωπο εσάς των Θεσσαλονικιών, τα διυλιστήρια που ετοίμαζε ήταν στη γειτονιά σας. Πώς τον προσεγγίσατε συγγραφικά;**

Δεν τον γνώρισα. Μελέτησα ότι έχει γραφεί για εκείνον, ότι στοιχείο υπήρχε και βρήκα αρκετά. Φυσικά κι αυτόν τον μετέπλασα. Σε κάθε περίπτωση ήταν μεγάλος ρόλος σε παγκόσμιο επίπεδο. Εκανε τα μαγικά του και με το Γουοτεργκέιτ. Πάντως, για μας τους Βόρειους, η ESSO PAPPAS ήταν, εξ αποτελέσματος, τεράστια ευεργεσία. Εφαγε ψωμί πολύς κόσμος. Δημιουργήθηκε, πέριξ, όλη η βιομηχανική ζώνη. Αμιγές καλού δεν υπάρχει.

• **Και κάτι τελευταίο. Πώς υποδέχονται το βιβλίο οι συμπατριώτες σας; Ενοχλεί, ίσως, κάποιους κύκλους; Ο Ιωάννης Βελλίδης είναι μέρος της ιστορίας της πόλης. Η εφημερίδα «Μακεδονία» υπάρχει ακόμα.**

Το βιβλίο έχει εξαιρετική αποδοχή στη Θεσσαλονίκη, αλλά και παντού. Εκανε τρίτη έκδοση σε ένα μήνα - είναι κάτι που με χαροποιεί, ιδίως αυτές τις μέρες του εγκλεισμού και της στενοχωρίας. Οσο για τη θρυλική εφημερίδα «Μακεδονία», που βγαίνει ανελλιπώς από το 1911, συνεχίζει να υπάρχει παλεύοντας ηρωικά με τις γνωστές δυσκολίες. Κι όλοι ελπίζουμε πως θα έρθει η ώρα πάλι να αστραφτογεννηθεί, εφόσον βρεθεί ένας ισχυρός, οραματικός εκδότης που θα ποντάρει γενναϊόδωρα σε αυτήν. Δύσκολο, αλλά ποτέ δεν ξέρεις.